

TÜRKAS

TÜRK DEVLETLERİ ASAMBLESİ SİMÜLASYONU

Ekonomik İş Birliği

Çalışma Kağıdı

1. Mektuplar
2. Terimler
3. Türk Devletleri Arasındaki Birlikteliğin Tarihi
4. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) ve Ekonomik Birliktelikteki Rolü
5. Mevcut Ekonomik İşbirliği Projeleri
 - 5.1. Türk Yatırım Fonu
 - 5.2. Türk Ticaret ve Sanayi Odası (TTSO)
 - 5.3. Ortak Gümrük Koridoru
 - 5.4. Türk Ticaret Evleri Projesi
 - 5.5. Ekonomik Büyüklük ve Ticaret Hacmi
6. Ülke Profilleri
 - 6.1. Türkiye
 - 6.2. Kazakistan
 - 6.3. Özbekistan
7. Cevaplanması Beklenen Sorular
8. Kaynakça

1. Mektuplar

Değerli delegeler,

Merhabalar, ben TÜRKAS Genel Koordinatörü, Alperen Çelik.

2025 yılına geldiğimizde, küresel sistem; büyük güçler arasındaki stratejik rekabetin derinleştiği, Batı ittifakı içinde gerilimin tırmandığı ve bölgesel güçlerin daha fazla inisiyatif aldığı bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Bu değişim yalnızca devletler arası güç dengelerini değil; enerji arz güvenliği, savunma sanayii yatırımları, ekonomik yaptırımların jeopolitik etkileri, teknoloji ve bilgi savaşı gibi alanları da doğrudan etkilemektedir. Bu ekseninde incelediğimizde, Türk devletlerinin önemi her alanda giderek artmaktadır. Kendimi güvenlik çalışmaları üzerine geliştirmeye çalışan biri olarak, Türkistan bölgesinde elde edilen yeni mekanizmalara ve Orta Avrupa’da artan Macar nüfuzuna bakarak; Türk devletlerinin dünya siyasetinde daha aktif roller üstlendiğine ve kimlik problemlerinin üstesinden gelmeye çalıştığına inanmaktayım.

Ukrayna krizinden Keşmir sorununa, Sahel bölgesindeki istihbarat çalışmalarından Suriye’de elde edilen stratejik kazanımlara kadar Türkiye’nin aldığı aktif roller bunun açık bir göstergesidir. Uluslararası eksenin dışında da TÜRİKAS’ın, sizler için hem mükemmel bir bilgi edinme hem de sosyal beceriler kazanma platformu yarattığına olan inancım tamdır. Bu çalışmanın; Türkiye’nin stratejik öngörüsünü güçlendirmeye, lise gençliğine ve kamuoyuna Türk dünyasının uluslararası sistemdeki rolü ve yönelimleri konusunda kapsamlı bir çerçeve sunarak, dış politika ve kültürel konularda bilgiye ulaşabileceğiniz bir ortam yaratacağına inanıyorum.

Her zaman yanımda olan, benim için bir dosttan fazlası olan kardeşim ve diğer genel koordinatörünüz Kerem’e; bu simülasyonun yaratılmasında beni asla yalnız bırakmayan Nergiz’e ve Yiğit’e çok teşekkür ediyorum.

Okul idaremize ve bizden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen danışman öğretmenlerimize teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyor, hepimize harika bir üç gün diliyorum.

Sevgilerle, Alperen Çelik

Değerli delegeler, kıymetli katılımcılar,

Ben TÜRİKAS Genel Koordinatörü, Kerem Berber.

Türk dünyasının ortak mirasını yaşatmak, kültürel bağlarımızı güçlendirmek ve diplomasiyi genç nesillerle buluşturmak amacıyla bir araya geldiğimiz bu anlamlı organizasyona hepiniz hoş geldiniz. Ortak dil, tarih ve değerlerle yoğrulmuş, diplomatik yöntemler ile bir araya getirilmiş konferansımızda işleyeceğimiz konular ile göreceğiz ki, Türk gençliği olarak bizler, sadece geçmişin mirasını taşımakla kalmıyor, aynı zamanda ortak bir gelecek inşa etmenin sorumluluğunu da omuzlarımızda taşıyoruz.

Bunun bilinciyle Türk gençliği olarak, Türk dünyasının bilimden sanata, teknolojiden diplomasiye uzanan geniş potansiyelini keşfetmek, köklü geçmişimizden aldığımız kuvvet ile güçlü bir gelecek inşaat etmek ve ortak yarınlarımızı şekillendirmek, en kıymetli görevlerimizdendir. Bu amaç doğrultusunda, Türk Devletleri Asamblesi Simülasyonu'nun sizlere yalnızca diplomatik bir ortam sunmakla kalmayıp, aynı zamanda ufuk açıcı bir tecrübe olmasını umuyor, sizleri ve konferansımıza katacağınız enerji, diplomasi ve vizyonu görmeyi dört gözle bekliyorum.

Son olarak, benim için yalnızca bir ekip arkadaşı değil, aynı zamanda bir kardeş olan Alperen'e, her aşamada desteğini hissettiren, düşünceleriyle ilham, emekleriyle güç veren Nergiz ve Yiğit'e ve organizasyonumuzda yer alan bütün ekiplerimize, okul idaremize ve danışman öğretmenlerime gönülden teşekkürlerimi sunuyorum.

Türk dünyasının geleceğini birlikte şekillendirdiğimiz bu yolculukta sizleri görmekten büyük onur duyuyorum. Hepiniz hoş geldiniz.

Saygılarımla,

Kerem Berber

Komisyon Sekreterinin Mektubu

Merhaba, benim adım Fatma Gökür Engin bu konferans sürecinde komisyon sekreterliđnizi üstleneceđim.

Komitemizde Türk devletlerinin ekonomik işbirliği hakkında tartışacaksınız ve tartışmalarınız esnasında bu birlikteliğin aslında ne kadar zor olduğunu da görecekşiniz. Size sunduğumuz bu yazı ile yetinmeyip ekstra araştırmalarınızı yapıp gelmeniz size bu süreçte yardımcı olacaktır.

Bu süreçte bana yardımcı olan komisyon sekreter yardımcım Kerem Aktaş'a ve manevi kardeşlerim Mükrem'in ve Ali Batu'ya teşekkür ederim.

Hepinize iyi konferanslar dilerim sorunuz olursa mail adresimden bana ulaşabilirsiniz

fmagoknurengin@gmail.com

Komisyon Sekreter Asistanının Mektubu

TÜRKAS Ekonomik İşbirliği komitesinin Akademik Asistanı olarak, hepinize bu prestijli, onurlu ve yeni konferansa hoşgeldiniz demek istiyorum. Umarım hepiniz verimli

tartışmalar yaparsınız. Adım Kerem AKTAŞ, Ankara ASELSAN Mesleki ve Anadolu Lisesi'nde okuyan bir lise öğrencisiyim ve önümüzdeki üç gün beraber olacağız.

Bu konuyu seçmemizin temel nedenlerinden biri -sosyal medyadaki trend tartışmaların ötesinde- ülkemizdeki köklü ve bilinen “ekonomi” sorunu ve eksiklikleridir. Bu rehber sadece konuya bir giriş değil, aynı zamanda siz değerli delegeler için araştırma ve anlayışınızı destekleyecek kapsamlı bir kaynak niteliğindedir.

Fatma ve ben, bu rehberin hem bilgilendirici hem de erişilebilir olmasını sağlamak için çok kısıtlı bir zamanda çok ciddi efor sarfettik. Bu yüzden yazım hatalarımız gibi hatalarımızı mazur görün lütfen. Amacımız, konuyu açık ve yapılandırılmış bir şekilde sunarak eldeki meselenin karmaşıklığı ile ilgilenmenizi kolaylaştırmaktı. Delegeler olarak sizlerin bu konuya titizlik ve anlayışla yaklaşacağınızdan ve nihayetinde hem ülkemiz hem de Türk Devletleri Teşkilatı için bu kritik ve yadsınamaz gündem maddesini ele almak için en etkili ve iyi düşünülmüş çözümleri deklare edeceğinizden hiç şüphem yok.

Son olarak teşekkür etmem gereken isimlere gelmemiz gerekirse Fatma, Alperen, Ceylin, Melis, Alp, Kayra, Ahmet Efe, Zeynep Irmak, Reyhan Kevser ve bahsedemeyeceğim daha bir çok isim var. Her birine ayrı ayrı ve teker teker teşekkür ediyorum.

keremmarshall7@gmail.com

Esenliklerle,

Kerem AKTAŞ

2. Terimler

GSYH, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

Bir ülkede bir takvim yılı içerisinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin parasal değeridir.

KBG, Kişi Başı Gelir (kişi başı düşen milli gelir)

Bir ülkenin gayri safi milli hasılası (GSMH), o ülkenin nüfusuna bölündüğü zaman, kişi başına düşen GSMH yani KBG bulunur.

SAGP, Satın Alma Gücü Paritesi

Farklı ülkelerdeki belirli ürünlerin fiyatlarını ölçmek ve ülkelerin para birimlerinin satın alma gücünü karşılaştırmak için kullanılan bir ölçüttür.

KSAG, Kişi Başı Satın Alma Gücü

SAGP, Satın Alma Gücü Paritesi

Bir yerdeki belirli bir ürün sepetinin fiyatının, başka bir yerdeki aynı sepetin fiyatına oranını ifade eder.

Gayri safi milli hasılası (GSMH)

Bir ülke vatandaşlarının verilen bir yıl için ürettikleri toplam mal ve hizmetlerin, belli bir para birimi karşılığındaki değerinin toplamıdır.

Enflasyon

Enflasyon, ürün ve hizmet fiyatlarının genel seviyesinde süreklilik arz eden bir artışın gözlemlenmesi sonucunda alım gücünde meydana gelen düşüş halidir.

Deflasyon

Deflasyon, enflasyonun tam tersidir. Deflasyon, mal ve hizmet fiyatlarının genel seviyesinde sürekli bir düşüş durumunu ifade eder.

Cari Denge

Bir ülkeye ait ödemeler dengesi hesapları içinde yer alan dış ticaret, hizmetler, yatırım gelirleri ve cari transferler hesaplarını kapsar

TÜFE (Tüketici Fiyat Endeksi)

Tüketici Fiyat Endeksi, tüketici tarafından satın alınan mal ya da hizmet grubunun fiyatında meydana gelen değişimi ölçen endekstir

Yurt içi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE)

Yurt içi Üretici Fiyat Endeksi, ülke ekonomisinde üretimi yapılan ve yurt içine satışa konu olan ürün gruplarının üretici fiyatlarındaki değişimleri ölçen endekstir. **Yİ-ÜFE** ile madencilik, imalat sanayi ve enerji (elektrik, gaz, su) sektörlerindeki ürünlerin fiyatlarında yaşanan değişimler ölçülür.

Devalüasyon

Devalüasyon, sabit kur rejiminde, ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değerinin azalması durumuna verilen isimdir.

3. Türk Devletleri Arasındaki Birlikteliğin Tarihi

Türk Devletlerinin geneli SSCB'nin dağılımı ile birlikte daha özgür bir birliktelik halinde bulunabilmişlerdir. Ancak hala çoğu Türk devleti Rusya'nın özerk cumhuriyeti şeklinde varlıklarını sürdürmeye devam ettirmektedir. Bu da ekonomik işbirliği anlamında yollarına taş konulması anlamına geliyor.

Türk Devletleri kendileri arasındaki ekonomik işbirliğine ve kardeş ülkelerin dünyanın geri kalanıyla olan ekonomik bağlarına büyük önem vermektedir. Bu hedef doğrultusunda birçok görüşme ve anlaşma yapılmıştır. Günümüzde bunun en çok fark edildiği yerlerden biri bu ülkelerin uluslararası sahada bir teşkilatlanmaya ve kurumsallaşmaya gitmesidir.

Günümüzde ekonomik birlikteliklerin ülke ekonomilerinde ne kadar güçlü bir etkisi olduğunu net bir şekilde görüyoruz. Böyle bir dünyada belli kökenden ve düşünce biçiminden gelen aynı zamanda hemen hemen aynı hedefleri olan insanların bir birliktelik kurmaları neredeyse kaçınılmaz olur. Türk Devletleri genel olarak bu birlikteliğe önem vererek birbirlerine destek çıkmaya çalışıyorlar. Bu birlikteliğin son zamanlarına bakıldığında askeri anlamda atılmalar gözlemlenebilir olsa da ekonomik boyutu da göz ardı edilemeyecek boyuttadır.

Türk devletleri arasında çok daha derin ilişkilerin oluşturulması amacıyla kurulan Türk Konseyi günümüzde 5 üye, 1 gözlemci ülkeden oluşmaktadır. Gümrük, ticaret, turizm, eğitim ve ulaşımda daha fazla işbirliği ve bütünleşmeyi amaçlayan Türk devletleri; 1,1 trilyon dolarlık milli gelirleri, 560 milyar dolarlık dış ticaret hacimleri ve rekabet güçleriyle küresel

ekonomiden daha fazla pay istiyorlar. Mevcut ekonomik potansiyelin artırılması ise taraflar arasındaki entegrasyonun derinleşmesi ile mümkün hale gelebilecek. Türk dünyasında daha fazla işbirliği için kurulan diğer kuruluşlar arasında TÜRKSOY, TÜRKPA, TİKA, Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Akademisi, Türk Üniversiteler Birliği ve Türk Dünyası Belediyeler Birliği yer alıyor. Oluşturulmaya çalışılan ortak kurum ve girişimler ise ekonomik altyapının gelişmesine önemli katkı sunar.

Türk Konseyi çoğu birliktelikten daha yeni olsa da dünya ekonomisinde kendini göstermekte başarılı olmuştur. Bu başarının sebeplerinden biri de Türk dünyasının Doğu ve Batı arasındaki kesişim noktası olmasıdır. Bununla birlikte Türk dünyasının 150 milyonluk nüfusunun kurumsallaşmada büyük etkileri vardır.

Türk topraklarının ekonomik potansiyelleri net bir şekilde görülebilir; Kazakistan'ın kömür, doğalgaz ve petrol kaynakları, Özbekistan'ın kömür ve doğalgaz açısından zenginliği, Türkmenistan'ın dünyanın en büyük doğalgaz rezervine sahip ülkeleri arasında yer alması, Kırgızistan'ın ise dağlık coğrafyası nedeniyle hidro enerji üretim kaynakları açısından zengin bir bölge olması.

TABLO 1. ASYA YÜZYILDA TÜRK DEVLETLERİ (2023)					
ÜLKELER	GSYH*	KBG	SAGP*	KSAG	NÜFUS**
TÜRKİYE	946,01	10.922	3226,86	37.257	86,61
KAZAKİSTAN	218,01	11.104	620,07	31.583	19,63
ÖZBEKİSTAN	80,97	2.277	340,45	9.574	35,55
TÜRKMENİSTAN	66,63	10.880	100,24	16.368	6,12
AZERBAYCAN	55,97	5.364	170,69	16.359	10,43
KIRGIZİSTAN	9,61	1.387	40,10	5.785	6,93
TOPLAM	1377,2	-	4498,41	-	165,27

Bu birlikteliğin aslında ekonomik anlamda gayet başarılı olabileceğini gösterir. Bu birlikteliğin başarısı için gerekli koşulların sağlanması ise dünya siyasetinde çok büyük çaplı olmasa da bir çalkantıya sebep olur, ne kadar üstü kapalı bir biçimde olsa da.

4. Türk Devletleri Teşkilatı ve Ekonomik Birlikteli Rolü

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) veya eski adıyla Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi), Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye'nin üye; Macaristan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkmenistan'ın gözlemci statüsünde yer aldığı, Türk devletlerinden oluşan bir uluslararası kuruluştur.

Bu teşkilatın kurulmasının asıl nedenleri; uluslararası kamuoyunda bir Türk gücü ve birlikteliği, ülkelerin bağlarının kurumsallaşmaya giderek bu bağa hukuki dayanak sağlanması, ortak projelerin daha efektif yayılması gibi birçok nedeni vardır.

Türkiye'nin öncülüğünde Orta Koridor Projesi gibi stratejik bir girişim hayata geçirilmiştir. Bu proje, Asya ile Avrupa arasında ticaret yollarını güçlendirmeyi ve üye ülkelerin ekonomik kalkınmalarını hızlandırmayı hedeflemektedir. Türkiye'den başlayarak Kafkaslar bölgesine, buradan da Hazar Denizi'ni aşarak Türkmenistan ve Kazakistan'ı takiben Orta Asya ve ÇHC'ye ulaşan Hazar Geçişli Doğu-Batı Orta Koridor (Orta Koridor), tarihi İpek Yolu'nun canlandırılması projesinin en önemli bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Orta Koridor Türkiye'den başlayarak, demiryolu ve karayolu bağlantılarıyla sırasıyla Gürcistan, Azerbaycan ve Hazar Denizine, buradan da (Hazar geçişi kullanılarak) Türkmenistan-Özbekistan-Kırgızistan veya Kazakistan güzergâhını takip ederek ÇHC'ye uzanmaktadır. Bu çerçevede, Bakü/Alat (Azerbaycan), Aktau/Kuryk (Kazakistan) ve Türkmenbaş (Türkmenistan) limanları Hazar Geçişindeki kombine taşımacılık için kullanılmaktadır. Ayrıca Türkiye, doğrudan yatırımlar ve ticaret anlaşmalarıyla bölge ülkelerinin ekonomik büyümelerine destek olmuş ve enerji, lojistik gibi sektörlerde iş birlikleri geliştirilmiştir.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın 170 milyona yaklaşan çoğunluğu gençlerden oluşan nüfusu, 1,5 trilyon dolar seviyesindeki toplam milli geliri, zengin doğal kaynakları ve Orta Koridor dediğimiz dünyanın en önemli ticaret yolunda bulunması sebebiyle ticaret ve ekonomik iş birliğini daha fazla geliştirmek için onca fırsat mevcuttur. Şu andaki durumu ile Türk devletleri dünyanın 12. büyük ekonomik grubunu oluşturmaktadır. Dış ticaret hami ise 1.1 triyon dolara tekabül etmektedir. Tarihi İpek Yolu üzerinde yer alan üye devletler ile Çin'den Avrupa'ya ve tüm dünyaya ulaşan lojistik ağı Yeni İpek Yolu şeklinde adlandırılmaktadır. Ticareti canlandıracak olan bu projeler ile son yıllarda TDT üye ülkelerinin kendi aralarındaki ticareti 2022 yılında 33 milyar dolar iken 2023 yılında 42 milyar dolara yükselmiştir. TDT ülkelerinin toplam mal ve hizmet ihracatı 2010'da olan 364,1 milyar dolardan 2021'de yaklaşık 570 milyar dolara yükselmiştir. Ve bu sayının gün geçtikçe artması beklenmektedir. TDT üye ve gözlemci devletlerinin 2010-2021 arası dönemde uluslararası ticaretteki paylarının artması, küresel ekonomiye artan entegrasyonlarını göstermektedir.

Bu projelere katkıda bulunmak için basitleştirilmiş Gümrük Koridoru, Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı gibi anlaşmalar ve E-İzin, E-CMR ve E-TIR gibi yardımcı projeler ve anlaşmalar yürürlüğe girmiştir.

5. Mevcut Ekonomik İşbirliği Projeleri

Türk Yatırım Fonu

Geçmişten günümüze ekonomik işbirliğini kurumsallaştırma yönünde atılan en somut adımlardan birisi, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) çatısı altında 2023 yılında geliştirilen Türk Yatırım Fonu adı verilen kalkınma projesidir. Kurulan bu fonun pek çok amacı bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak ülkeler arasında ekonomik entegrasyonu derinleştirme, karşılıklı yatırımları teşvik etme ve özel sektörün kapasitesini artırma amacı güden çok yönlü bir kalkınma projesidir. Türk Dünyasının küresel boyutta ekonomiksel alanda söz hakkına sahip olması adına Türk Yatırım Fonunun kurumsallaşması doğrudan bu amaca hizmet eder.

Fonun kuruluşu esnasında belirlenen sermaye olan 500 milyon ABD doları üye ülkeler arasında eşit veya gayrisafi yurtiçi hasılaya (GSYH) oranlı şekilde katkı verilerek finanse edilmektedir. Fonun pek çok faaliyet alanı bulunmakla birlikte genelde altyapı, enerji, ulaştırma, tarım, dijitalleşme, yenilenebilir enerji ve KOBİ desteklerine odaklanmaktadır. Fonun bu kadar fazla alanda aktif olmasının nedeni ise fonun sadece kamu yatırımlarına değil,

aynı zamanda özel sektör projelerine de finansman sağlamayı hedeflemesi, bu sayede de piyasada tekelliğin önüne geçmesidir.

Kuruluş amacı Türk Devletlerinin arasındaki ticaret bağlarını geliştirmek, üçüncü tarafların etkisinden kurtulmak ve iç ticaret oranını arttırmak olan bu fon, 2022 verilerine göre 700 milyar ABD doları hacme ulaşmıştır. Ancak ve ancak belirtilen bu hacmin yalnızca 40 milyar doları (%5,5) Türk Devletleri arasında ki ticaret anlaşmalarını kapsamaktadır. 2022 yılında ki bu verilerin ortaya çıkmasından sonra toplanan vekiller, iç ticaret oranlarını yükseltmeyi hedeflediklerini belirtmişlerdir. Bu şekilde diğer ülkelere olan bağımlılık azalacak, ticaret çeşitlenecek ve yerel işletmelerin Türk Devletleri ile ticaret yapabilecek duruma getirilmesi amaçlanmıştır.

Türk Yatırım Fonu, kuruluşunda birbirinden farklı, çok uluslu finansman kuruluşlarını örnek almıştır. Özellikle Dünya Bankası, Asya Altyapı Yatırım Bankası gibi sistemlerden ciddi oranda etkilenmiştir. Fondan destek almak amacıyla başvuran projeler pek çok alanda nitelikleri gözetilerek değerlendirilmekte, sosyal ve çevreye etkisi göz önünde bulundurularak, kalkındırma amacı güderek fon sağlanır. Bu etkisiyle de “Bölgesel Kalkınma Koordinatörü” olarak da geçen bu fon, yalnızca bir sermaye aktarım aracı olmadığını değerlendirme organlarıyla göstermiştir. Dijital dönüşüm ofisleri, sınır ötesi lojistik uygulamalar, yeni e-ticaret altyapıları ve yeni nesil yatırım alanlarına öncelik sağlayan fon, bu özelliği ile de diğer ülkelerle olan teknoloji farkını kapatmayı hedeflemektedir.

Fonun ilk aşamadaki projeleri üzerindeki çalışmaları geçen sene (2024) yılında başlamıştır. Bununla birlikte Azerbaycan'daki yeşil enerji santrali yatırımı, Özbekistan-Türkiye arasındaki lojistik koridor modernizasyonu, Kazakistan'da tarımsal üretim zincirlerinin modernizasyonu gibi projeler de medyanın dikkatini çekmiş, hükümetlere hatırlatmalar yapılmıştır. Fon sadece ekonomik getiri değil, aynı zamanda jeoekonomik etki yaratma amacına da hizmet etmektedir. Önümüzdeki yıllarda bu fonun TDT arasında ortak para birimi, dijital ve yeni ödeme altyapıları, ödeme sistemleri ve küresel bankacılık lisansı gibi konuların gündeme oturması beklenirken, fonun daha derin ekonomik bütünleşme hedeflerine öncülük etmesi öngörülmektedir.

Türk Ticaret ve Sanayi Odası (TTSO)

Türk Devletleri Teşkilatını ekonomik olarak kalkındırma projelerinden bir başkası, 2019 yılında İstanbul'da kurulan Türk Ticaret ve Sanayi Odasıdır (TTSO). Bu birlik Türk Devletleri Teşkilatına üye olan ülkelerin ekonomik birliğini sağlamak ve kalkındırmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu birlikte sadece devletlerin temsilcileri değil, aynı zamanda özel şirket temsilcileri ve ekonomistler de bulunur. Odanın asıl hedefi ticarete çeşitlendirmeler yapabilmek, yerel firmalara olanaklar sağlamak ve ticaret hacmini genişletmektir. Uzun vadede pek çok etkisi olduğu gibi kısa süreli kalkındırma planları da oluşturmaktadır.

Oda her sene belirlenen en az bir günde toplanır. Bu toplantıya her üye ülkenin ticaret ve sanayi odalarının temsilcileri katılır. Toplantı sonrasında yeni veriler sunar, pazar analizi yapılır, ortak ticari amaçlar gözeterek planlar

geliştirilir. Aynı zamanda bu toplantı sonrasında ileriki yıllarda gelişmesi planlanan sektörler açıklandığından ötürü iş olanakları hakkında ciddi fikirler oluşturur. Gelişmelere örnek olarak 2022 yılında ki toplantıdan sonra tarım ürünlerinde ki iç ticaretin %27 artması, yeni sanayi bölgeleri kurulması gösterilebilir (TDT Ekonomik İşbirliği Raporu, 2023). Kararlar sonucunda sadece hükümetler değil, aynı zamanda KOBİ tarafında da gelişimler görülmektedir.

Türk Ticaret ve Sanayi Odası kalkındırma planları yapmakla kalmamış, aynı zamanda farklı işyerlerinin birbiri ile doğrudan iletişime geçmesini hedefleyen ve bu şekilde de ticarete kolaylık sağlamayı hedefleyen Türk Ticaret Net adlı portalı geliştirmiştir. Bu portal, sistemde kayıtlı olan şirketlerin ürün, hizmet, yatırım ve detay bilgilerini diğer kullanıcılar ile paylaşarak ticarete kolaylık sağlamayı ve süreçleri hızlandırmayı hedeflemektedir. Sistem ile Türkiye'de bulunan bir firma, Kazakistan'da ki başka bir firma ile doğrudan iletişime geçerek ticaret yapabilmektedir. Bu etkinliğin sonucunda ticarete bilgi temelli anlayış benimsenmiştir.

Tüm bu projelerin yanında TTSO eğitim ve danışmanlık projelerine de adım atmıştır. Türk Devletleri Teşkilatında ki vatandaşların ilgilenmesi ve farkındalığının artması amacıyla 2023 yılında “İş Dünya Akademisi” projesi başlatılmıştır. Proje kapsamında üye ülkelerdeki 750'den fazla girişimciye günümüz dünyasında ticaret alanında bilinmesi gereken konularda çevrimiçi eğitimler verilmiştir. Dijital pazarlama, dış ticaret finansmanı, gümrük

uygulamaları ve markalaşma gibi alanlarda verilen eğitimlerin ileriki yıllarda etkisini göstermesi beklenmektedir.

Ortak Gümrük Koridoru

Daha önce bahsedilen aksiyonlardan farklı olarak lojistik kolaylık ve ticari yardımlaşma amaçlayan Ortak Gümrük Koridoru projesi, Türk Devletleri Teşkilatına üye olan devletler arasında ki mal taşıma süresini azaltma, ürün maliyetlerini azaltma ve mal alışverişini hızlandırmayı amaçlar. Bu amaçlar uğruna atılan pek çok adım bulunmaktadır ancak gümrük sistemlerinde dijitalleşme, ortak veri tabanları ve karşılıklı gümrük anlaşmaları günümüzde en faydalı aksiyonlar olarak öne çıkmıştır. Proje aynı zamanda lokasyon olarak taşıdığı önem sayesinde “Kuşak ve Yol Girişimi” ve “Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Rotasını” bir kısmını içinde bulundurur.

Proje diğer projelere göre nispeten daha yeni bir aksiyon sayılabileceğinden fikir ayrılıkları sıkça görülmektedir. Koridorun başını çeken Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan öncelikle kendi aralarında kara ve deniz taşımacılığını aktive etmiştir. Ancak diğer ülkelerin de projeye ileriki yıllarda dahil olması hedeflenmektedir. Azerbaycan Ulaştırma Bakanlığının 2023 de yayınladığı verilere göre koridorun en önemli demiryollarından biri olan Bakü–Tiflis–Kars (BTK) Demiryolu hattı 1 milyon ton yük taşıma kapasitesine ulaşarak sistemin başarısını kanıtlamıştır. Projede Türkiyeden Çine kadar uzanan yollar ve demiryolları bulunduğundan, pek çok farklı ülkeden geçilmesi gerektiğinden ötürü gümrük süreçleri ortalama 7 gün

sürmektedir. Bu koridor projesi ile sürecin 2 gün veya daha aza indirilmesi planlanmakta ve hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda ortak veri tabanları, “tek pencere” sistemleri, gümrük belgelerinin dijitalleşmesi konuları üzerinde çalışmalar devam etmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatının bu projeleri karşılıklı tanıma ve güven temelli gümrük işbirliği ile geliştirmekte ve sürdürmektedir. Bu kapsamda ülkeler birbirine güvenerek antlaşmaları imzalayarak “kazan-kazan” durumu yaratmaya çalışmaktadır. Şüphesiz ki Türkiye ve Kazakistan arasında ki “Yetkilendirilmiş Yükümlü Karşılıklı Tanıma Anlaşması” bu güvenin en net örneğidir. İmzalanan bu anlaşma sayesinde Türkiye sınırlarından çıkan bir mal tekrardan ayrıntılı gümrük kontrolüne alınmaz, tabi tutulmaz. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı 2023 verilerine göre yapılan bu anlaşma ile malın teslim süresi %40, maliyeti ise %20 azalmaktadır.

Tüm bu faydalarının yanında koridor projesi jeopolitik olarakta ciddi önem taşımaktadır. Asya'nın kuzeyinde olan Rusya-Ukrayna savaşında ve sonrasında Asya ve Avrupa arasında ki geleneksel taşımacılığın olumsuz etkileri görülmektedir. Bu durum Koridor projesinin önemini dünyaya bir kez daha göstermiştir. Durumu lehine çevirmeyi büyük bir başarıyla sağlayan Türk Devletleri Teşkilatı, taşımacılıkta güvenli, hızlı ve maliyet etkin bir alternatif rota sunarak geleneksel rotalardan öne çıkmıştır. Bu olaylar ile koridorun sadece Türk Devletleriyle bağı olmadığını, aynı zamanda bölgesel ticarete de önemli bir söz sahibi olduğu görülmüştür.

Proje hala gelişim aşamasında olduğundan ötürü daha önce bahsedildiği üzere diğer ülkelerin de bu koridora katılım sağlaması öngörülmektedir. Özellikle Türkmenistanın katılımı ile liman entegrasyonları sağlanarak, denizyolu taşımacılığının daha da aktif bir hale gelmesi hedeflenmektedir. Koridorun en büyük gayesi, TDT arasında ki resmi gümrük belgelerini tek hale getirmek, ortak gümrük standartları belirlemek ve ortak tabanlarda elektronik sistemler geliştirmektir. Bu amaçlar ile kurulacak bir entegre bölgesel gümrük ağı hem TDT ülkelerinde ki ticareti ciddi oranda geliştirecek hem de Avrupa-Asya arasında ki ticaretin de anahtarı olacaktır.

Türk Ticaret Evleri Projesi

Daha önce bahsedilen diğer projelerden farklı yönleriyle öne çıkan bir proje de Türk Ticaret Evleri Projesidir. Bahsedilmiş projelerden ayıran en önemli özelliği, TDT ülkeleri arasındaki işbirliğini teşvik amacı güderek, ticaret ofisleri kurarak, girişimci ve yerel kuruluşlara çeşitli destekler sağlayarak ticari etkileşimi kolaylaştırmaktır. Proje özellikle yerel işletmelere, KOBİ'lere ve girişimcilere dış pazara açılma fırsatı sunarak ticarette TDT ülkelerini söz hakkı haline getirmeyi hedeflemektedir.

Türkiyenin başı çektiği Türk Ticaret Evleri Projesi, Taşkent, Almatı ve Bakü'de ilk olarak 2022 yılında kurulmuştur. Tüm bu ofisler, diğer adıyla evler, tüm TDT üyesi ülkelere ayrıcalıklar tanıyarak uluslararası işbirliğine

teşvik etmiştir. Showroom, ofis, tercümanlık merkezi ve pazar analizleri bulunduran bu evler Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı 2023 verilerine göre 190 firmanın kuruluşunda başrol olmuş ve toplam 47 milyon amerikan doları tutarında işlem hacmine ulaşmıştır.

Tüm bu fiziki faydalarından ziyade halka en çok etkisi altyapı sistemlerindedir. E-ticaret sistemleri ve altyapıları, ihracat portallarının ev sahipliği ve platform entegre sistemlerinin ofisleri bu evlerde bulunur. Daha önce de bahsedilen Türk Devletleri Teşkilatı'nın üyeleri arasında ki ticareti geliştirmek amacıyla kurulan portal sistemin geliştirilmesi ve gümrük belgelerinin dijitalleşmesi de buralarda sağlanır. Sağlanan bu başarı ile üye ülkeler arasında ki ticaret bağlantıları gelişir, merkezileşir. Aynı zamanda süreçler şeffaflaştırılarak halkın da verilerden yararlanabilmesi hedeflenmektedir. Projenin şüphesiz ki en büyük artısı yeni ürünleri yeni pazarlara daha ucuz maliyetlerle girerek risk analizine olanak sağlamasıdır. Bu sayede proje sadece devletlerin ekonomisi kalkındırmayı değil, aynı zamanda kurumsal firmaların da yeni pazarlara açılmasını uygun kılmaktadır.

Ekonomik Büyüklük ve Ticaret Hacmi

Türk Devletleri Teşkilatı her açıdan birbiriyle daha güçlü olan bir teşkilattır. 170 milyonu aşkın nüfus, 4.5 milyon km² yüzölçümü ve genç nüfus kapasitesi ile şüphesiz ki ciddi potansiyel taşıyan teşkilatların başında gelmektedir. Bu teşkilatın yönetimi ve uluslararası arenada söz hakkı olabilmesi adına ekonominin ciddi şekilde kontrol altında tutulması gerekmektedir. Teşkilatta üye olan ülkelerin pek çoğu birbirine yakın

ekonomik duruşlar sergilese de, Türkiye bu konuda “lokomotif” ülke konumunu oynayarak başı çekmektedir. Teşkilatta ki  ye ülkelerin toplan GSYH’si 1.5 trilyon ABD doları iken sadece Türkiye 1.1 trilyon dolar ile bu payın %73  n  kapsayarak lider ülke olmuştur (IMF World Economic Outlook, 2023). Sonrasında 246 milyar dolar ile Kazakistan, 90 milyar ile Özbekistan takip etmektedir. Diğ r  lkeler her ne kadar bu sıralamada bu ülkeler kadar ön planda olmasa da doğal kaynaklar, enerji ve tarım gibi sektörlerde Türk Devletleri Teşkilatı’nın olmazsa olmazı olan, stratejik öneme sahip ülkelerdendir.

Bu gelişim süreçlerinde ki sayısal verilerde düzenli olarak halkla paylaşılarak ş ffaflık gösterilmiştir. Teşkilatın 2022 verilerine göre 23 milyar aşkın toplam ticaret hacmi bulunmaktadır. GSYH de olduğu gibi toplam ticaret hacminde de Türkiye bu konuda başı çekmektedir. Sayısal verilerden yararlanmak gerekirse Türkiye Kazakistan ile 3.2 milyar dolar, Azerbaycan ile 2.8 milyar dolar, Özbekistan ile ise 2 milyar dolara yakın ticaret yapmış, ihracat yapmıştır.

Bu sayısal verilerden de anlaşıldığı üzere gün geçtikçe kalkınan teşkilatın  yeleri arasında ki ekonomik bağlar her geçen yıl kuvvetlenmektedir.

Bağların kuvvetlenmesi her ne kadar olumlu bir durum olsa da teşkilatın tam kapasitesine ulaştığını söylemek oldukça güçtür. Dış ticarete hala bağlı olan Türk Devletleri Teşkilatı halen AB, Çin ve Rusya gibi üçüncü ülkelere bağımlıdır. Dış ticarete payı %10 olan Türk Devletleri Teşkilatı, bahsedilen projelerin amacına ulaşması ile, 2030 yılında %20 gibi oranları

görmeyi hedefleyerek bu amaç uğruna çalışmalarına devam etmektedir (TDT 2030 Vizyon Belgesi, 2022).

6. Ülke Profilleri

Türkiye

Resmi olarak 1923 tarihinde Cumhuriyeti ilan ederek kurulan Türkiye Cumhuriyeti, günümüz dünyasında ki jeolojik konumu açısından en önemli ülkelerden biridir. Asya ve Avrupa arasında adeta bir köprü görevi gören Türkiye'nin Yüzölçümü 783.562 km², nüfusu ise 2024 yılı itibarıyla 85,4 milyon kişidir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024). Pek çok uluslararası organizasyonda rolü bulunan Türkiye, 2018 de parlamenter sistemi geride bırakıp, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçmiştir. Uzun süredir dünyanın en iyi 20 ekonomisinden birine sahip olan Türkiye, bu özelliği ile G20 üyesidir. OECD, North Atlantic Treaty Organization, ve Birleşmiş Milletler gibi çok uluslu organizasyonlarda koltuğu bulunmaktadır. Özellikle Türk Devletleri Teşkilatı için vazgeçilmez bir "lokomotif" ülkedir.

Türk Devletleri Teşkilatı hakkında verilen bilgilerde de olduğu üzere Türkiye teşkilatın en büyük ekonomisidir. International Monetary Fund 2023 verilerine göre 1.1 trilyon ABD doları Gayrisafi Yurtiçi Hasılası vardır. Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı 2024 verilerine göre bu rakam %55 hizmet sektöründen, %28 sanayiden ve %6 tarımdan oluşmaktadır. Yine aynı raporda belirtildiği üzere bir önceki senenin toplam ihracatı 256 milyar dolar, ithalatı ise 361 milyar dolar değerine ulaşmıştır. Yüksek potansiyel taşıyan Türkiye, hem bölgede ki en büyük ekonomilerinden birisi, hem de dünyada ki

pazarların merkezlerinden biridir. Avrupa Birliğine üye ülkeler, Çin, Rusya ve Orta Asya'daki Türk Devletleri Türkiye'nin önde gelen ticaret ortaklarındandır.

Kazakistan

Türk Devletleri Teşkilatının kurucu üyeleri arasında ki bir diğer ülke de

1991 yılında Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanan Kazakistan'dır. 2.724.900 km² yüzölçümüne göre oldukça az sayılabilecek 20 milyon nüfusu olan Kazakistan yüzölçümüyle dünyanın en büyük dokuzuncu ülkesi konumundadır. 2019 yılında başkentini değiştiren Kazakistan'ın günümüzde ki başkenti "Astana", eski adıyla Nur-Sultan'dır. Tüm bu özelliklerinin yanı sıra doğal kaynaklar açısından da zengin olan Kazakistan, Orta Asya'nın ekonomik olarak en güçlü ülkesi rolünü taşımaktadır. International Monetary Fund 2023 verilerine göre GSYH'si yaklaşık 246 milyar ABD dolarıdır.

Kazakistan'ın temel geçim kaynağı madencilik ve tarımdır. Bu özellikleri ile sürdürülebilir bir kalkınma planı için Türk Devletleri Teşkilatı ile iş birliği yapmaktadır. Kazakistan dünyanın en büyük uranyum üreticisi olmakla birlikte; petrol, doğalgaz, kömür, krom, altın ve demir rezervleri ile diğer ülkelerin dikkatini çekmektedir. Aynı Türkiye gibi Kazakistan'ın da başlıca ticaret ortakları Rusya, Çin, Türkiye ve Orta Asya ülkeleridir. Bu ticaretin %60 ından fazlası özellikle enerji ve maden ticaretini oluşturmaktadır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı 2023 verilerine göre Türkiye-Kazakistan arasındaki ticaret hacmi 5.3 milyar ABD dolarıdır.

Özbekistan

1991 yılında Sovyetler Birliğinden ayrılarak bağımsızlığını ilan eden bir başka Türk Devleti olan Özbekistan, Orta Asya'da ki en kalabalık ülkelerden biridir. 2024 yılı itibariyle nüfusu 36 milyona ulaşan Özbekistan 2019 yılında Türk Devletleri Teşkilatına tam üye konumuna gelmiştir. Başkenti Taşkent olan ülke, kısa sürede göz ardı edilemez bir ekonomik kalkışa geçmiş olup çok hızlı bir şekilde gelişme katetmiştir.

Ekonomik gelişmesi istikrarlı olan Özbekistan International Monetary Fund 2023 verilerine göre %5 in üzerinde bir artış yakalamış ve gayrisafi yurtiçi hasılasını neredeyse 90 milyar ABD doları yapmıştır. Bu ekonomik kalkındırma sürecinin ana yapı taşı olan “altın cenneti” Özbekistan'ın göz bebeğidir. Dünya altın rezervlerinde ismi ilk on ülkenin arasında geçen ülke, bu özelliği ile diğer devletlerin baskısı altında kalmaktadır. Başlıca ticaret ortakları Türkiye, Kazakistan ve Çin olan ülke, Türkiye Ticaret Bakanlığı 2023 verilerine göre 3.1 milyar ABD doları ticaret gerçekleştirerek bir gelişime daha adım attı.

Özellikle 2026 sonlarına doğru bitecek demiryolları, havaalanları, ticaret yolları, gümrük anlaşmaları ile ekonomisine sıçrama yaşatacak Özbekistan, Türk Devletleri Teşkilatı için örnek bir gelişim göstererek, ekonomik iş birliği komitesinde ciddi bir söz hakkına sahiptir. Tüm bu özelliklerin yanı sıra halihazırda olan TDT nin kullandığı yolların da çoğunun

sahibi olan Özbekistan, iyi yöneticiler sayesinde bu durumunu daha da geliştirmeyi amaçlamaktadır.

7. Cevaplanması Beklenen Sorular

- 1. Ortak pazar veya serbest ticaret bölgesi kurulması TDT ülkeleri arasında mümkün müdür?**
- 2. Türk Devletleri arasında dijital entegrasyon ve e-ticaret altyapısının geliştirilmesi nasıl sağlanabilir?**
- 3. Ortak para birimi ya da para birimi sabitleme fikri TDT ülkeleri için ekonomik olarak uygulanabilir mi?**
- 4. Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2030 ekonomik vizyonu nasıl oluşturulmalı, öncelikli hedefleri ne olmalıdır?**
- 5. İslam İşbirliği Teşkilatı ve diğer bölgesel örgütlerle ekonomik iş birliği TDT için nasıl değerlendirilmeli?**
- 6. Enerji kaynakları bakımından zengin ülkelerle enerji ihtiyacı olan ülkeler arasında ortak enerji ağı kurulabilir mi?**
- 7. Türk Devletleri Teşkilatı'nın mevcut ekonomik işbirliği mekanizmalarının verimliliği nasıl arttırılabilir?**
- 8. TDT içi gümrük tarifeleri ve bürokratik engellerin kaldırılması bölge ekonomisine nasıl katkı sağlar?**
- 9. Lojistik ve ulaşım altyapısında hangi projeler öncelikli olarak desteklenmelidir?**
- 10. Savunma sanayii ve teknoloji transferinde TDT içi işbirlikleri ekonomik büyümeyi nasıl etkiler?**
- 11. Ekonomik dayanıklılık için doğal afet, küresel kriz ve pandemilere karşı neler geliştirilebilir?**
- 12. Ortak Ar-Ge yatırımları ve teknoloji geliştirme merkezleri kurulmalı mıdır?**

13. Nasıl ekonomik verilerin güvenilirliği ve karşılıklı paylaşımı için ortak bir veri platformu kurulabilir?

8. Kaynakça

<https://kriterdergi.com/dosya-turk-dunyasi/turk-dunyasinda-ekonomik-is-birligi>

<https://www.dailysabah.com>

<https://www.worldbank.org>

<https://www.tuik.gov.tr>

<https://dipam.org/turk-devletleri-teskilati-buyuyen-ekonomi/>

<https://www.avim.org.tr/en/Yorum/DEEPENING-COOPERATION-ORGANIZATION-OF-TURKIC-STATES>

https://en.wikipedia.org/wiki/Trans-Caspian_International_Transport_Route

<https://www.turkicstates.org/en/areas-of-cooperation-detail/2-economic-cooperation>

<https://www.turkicstates.org/en/areas-of-cooperation-detail/2-economic-cooperation>

https://tasam.org/tr-TR/Icerik/73770/turk_devletleri_teskilati_ve_sosyo-ekonomik_gelism

https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-cok-arafl-i-ula-tirma-politikasi.tr.mfa

<https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-devletleri-teskilati-stratejik-bir-bakis>

<https://udiad.org/turk-devletleri-teskilatinin-stratejik-onemi-guclu-birlik-ve-ortakligi/>